

УДК 75.04:75.071.1(477)*Коденко
DOI <https://doi.org/10.32782/uad.2024.1.10>

Жосул Валерія Ігорівна,
аспірантка третього року навчання
кафедри історії і теорії мистецтв
Харківської державної академії дизайну і мистецтв
ORCID ID: 0000-0003-0312-524X
zhosul.lera23@gmail.com

ХУДОЖНІ ОБРАЗИ В ЖИВОПИСІ ОЛЕКСАНДРА КОДЕНКА: АНАЛІЗ ТА ІТЕРПРЕТАЦІЯ

Стаття присвячена дослідженню образної системи абстрактного живопису Олександра Івановича Коденка (1944–2021). Творчий доробок художника включає низку фігуративних та абстрактних полотен, які відображають сучасне уявлення про релігійну тематику. Отримавши класичну мистецьку освіту в Київському художньому інституті (нині Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури), учень майстерні баталіста Віктора Пузиркова в процесі активних творчих пошуків звернувся до нефігуративного живопису.

Вивчення філософії Далекого Сходу та зацікавлення трансцендентальними практиками на початку 1990-х років заклали основу авторської міфології. В абстрактних полотнах художник розвивав сакральну тематику в безкінечному космічному просторі, використовуючи релігійні та авторські образи. Відстежуючи терени образної системи, О. Коденко намагався зрозуміти глибинні механізми власної творчості та відобразити їх у своїх роботах. Використання фігуративних елементів в абстрактному полотні створює багатогранний символізм, завдяки чому мистець передає глядачеві авторський підтекст. Сакральний простір живописець демонстрував, як медитативну мандрівку, під час якої розмірковував про сутність поняття сакрального. Аналіз творів різних періодів дозволяє відстежити еволюцію художньої мови через образи, що зображував автор у своїх полотнах. Складні абстрактні композиції свідчать про прагнення О. Коденка до синтезу як принципу його творчості, що відкрило нові межі для відтворення та дослідження трансцендентального в сучасному мистецтві.

Ключові слова: Олександр Коденко, художній образ, абстрактний живопис, художні мотиви, медитативний живопис, сакральний живопис.

Zhosul Valerii. ARTISTIC IMAGES IN THE PAINTING OF OLEKSANDR KODENKO: ANALYSIS AND INTERPRETATION

The article is dedicated to the exploration of the imagery system in the abstract paintings of Alexander Kodenko (1944–2021). The artist's creative legacy includes a series of figurative and abstract canvases that reflect contemporary views on religious themes. Having received a classical art education at the Kyiv Art Institute (now the National Academy of Visual Arts and Architecture) as a student of the workshop of the battle-painter Viktor Puzirkov, during active creative explorations, he turned to non-figurative painting.

Studying the philosophy of the Far East and interest in transcendental practices in the early 1990s laid the foundation for the author's mythology. In his abstract canvases, the artist developed sacred themes in the infinite cosmic space, using religious and authorial images. By tracing the terrain of O. Kodenko's imagery system, he sought to understand the profound mechanisms of his own creativity and reflect them in his works. The use of figurative elements in abstract canvases creates multifaceted symbolism, allowing the artist to convey his own subtext to the viewer. The sacred space the painter demonstrated as a meditative journey during which he contemplated the essence of the concept of the sacred. Analysis of works from different periods allows tracking the evolution of artistic language through the images depicted by the author in his canvases. Complex abstract compositions testify to O. Kodenko's aspiration for synthesis as a principle of his creativity, opening up new boundaries for the reproduction and exploration of the transcendental in contemporary art.

Key words: Oleksandr Kodenko, artistic image, abstract painting, artistic motifs, meditative painting, sacred painting.

Вступ. Живопис луганського художника пропонує сучасний погляд на релігійну тематику. Абстрактні композиції різних років Олександра Івановича Коденка (1944–2021)

демонструють пошук нових художньо-стилістичних засобів виразності задля передачі символічного підтексту. Глобальна зміна художніх засад мистця була тісно пов'язана з особистісним зростанням та виробленням власних духовних догм. Нетрадиційні техніки стали дійовими засобами для моделювання нової духовної творчості. У своїх медитативних творах О. Коденко поєднує мови фігуративного та абстрактного живопису, а багатогранна семіотична система включає в себе сакральну геометрію, нумерологію та класичні біблійні образи, завдяки чому твори художника сприймаються на рівні багатошарового символізму.

Еволюція образної системи розглядається з періоду 1990-х років, який є найбільш визначним для творчості О. Коденка. В період незалежності художник розпочав активні творчі дослідження, спираючись на формування нової авторської міфології. З'явилися перші відомі абстрактні полотна, які підіймають теми духовної чистоти, молитви та людського буття. З'являються біблійні, символічні, історичні образи та так звані сюжети астральної космічної мандрівки, де космічний простір розглядається, як сакральне середовище Бога. Абстрактні твори супроводжуються фігуративними образами, які розширюють межі медитативної творчості художника. Сімбіоз фігуративного та абстрактного дозволив О. Коденку створити своєрідний мовний код, який заклав основу його авторського стилю.

Матеріали та метод. Дослідження ґрунтується на використанні загальнонаукових і спеціальних методів дослідження. Із загальних методів було використано метод аналізу, синтезу, аналогії і метод узагальнення. Для аналізу творів мистецтва використано метод мистецтвознавчого образно-стилістичного аналізу та компаративістський методи літератури. Матеріалами для дослідження стали статті з періодичних видань, музейні публікації та альбоми з роботами О. Коденка. Особливо цінними стали дослідження О. В'ячеславової як основної дослідниці луганських митців, в тому числі творчості О. Коденка.

Результати. Художній доробок луганського художника Олександра Коденка являє

собою сучасне інобуття, особистий монолог автора на тему сакрального. Синтез абстрактного з фігуративним живописом, візантійської символіки з сакральною геометрією та нумерологією є джерелом авторського підтексту. Активне поєднання різних формативних засобів, релігійних образів та символів демонструє устремління мистця репрезентувати нематеріальний вимір духовного світу. Релігійно-філософські пошуки на початку 1990-х років звернули увагу художника до східної філософії та медитативних практик, які лягли в основу творчого процесу. Акт творчості для О. Коденка був сакральним, він супроводжувався медитативним положенням та молитвою до Бога. Авторська міфологія включала в себе компоненти буддизму та була заснована на християнській теоцентричній культурі, що суттєво вплинуло на тематичне розмаїття його полотен.

Розглядаючи теми трансцендентального, О. Коденко розробив низку художніх образів, що стали характерними для живопису мистця. Образ Христа займає особливо місце в творчості живописця, полотна 1990-х років представляють Рятівника в різному композиційному та стилістичному виконанні. В роботі «Ходження по колу» 1993 року митець розмірковує про друге пришестя Ісуса, де у сучасних «декораціях» повторюється сюжет зняття з хреста. Твір «Христос» 1994 року (рис. 1)

Рис. 1. «Христос» 1994 р.

року демонструє сцену після розп'яття, на що вказують стигмати на його руках та ногах. Фігура Ісуса Христа в роботах мистця завжди є легкою, вона прописана дрібним світлим (як правило білим) мазком, навіть в матеріальному середовищі постаті притаманна неприродна легкість. Композиція «Всі мої діти» 1998 року зображує Христа в сакральному просторі білого середовища. Використання обмеженої палітри кольорів задля зображення духовного світу змусило художника звернутись до інших формотворчих засобів, таких, як тон та об'ємні мазки та плями. Це стало характерним зображувальним прийомом в живописі О. Коденка.

Особливо незвичайним є космічний мотив з персонажем на ім'я Чарлі. Чарлі – кіт-мандрівник між часом та простором, і взагалі Всесвітом. Він фігурує в полотнах: «Чарлі уходить у небо» 1995 року, «Мама. Требо йти», «Чарлі, який осягає простір і час» 1997 року, «Чарлі, осягає октаедр» 2005 року, «Чарлі осягає еманацию любові» та ін. Кіт-мандрівник, як правило, не є центром композиції, іноді автор ховає фігуру кота в абстрактному полотні, згадуючи його лише у назві. Образ кота завжди виконаний однією плямою темного кольору, без деталізації рис та тіней від його фігури. В композиції 1997 року «Чарлі, осягає простір та час» (рис. 2) образ кота-мандрівника протиставляється жіночій фігурі на першому плані. Жінка в даній роботі є втіленням матеріаль-

Рис. 2. Чарлі, осягає простір та час. 1997 р.

ного світу в той час як Чарлі є за межами часу та простору астрального виміру. В серії робіт з Чарлі позиція та постать автора є відстороненою, дослідниця О. В'ячеславова визначає наступне: «Поряд із ретроспективністю, що є традиційним прийомом, Коденко вдоється до створення композиційних структур, в яких щоразу досить нелегко виявити місце автора стосовно зображуваного. Найчастіше його невизначеність є свідомою прихованістю, ускладненням і множинністю точок зору, відкиданням єдиної безпосередньої авторської позиції як випадково-суб'єктивної. Позиція автора не співвідноситься із глядачевою» [2, с. 39]. Таким чином в деяких роботах художник виступає як спостерігач, де авторський задум може буди сприйнятий на суб'єктивний розсуд.

На початку 2000-х років, після періоду творчих пошуків, полотна О. І. Коденка зазнали змін внаслідок особистих філософських рефлексій та технічно-художніх експериментів. Більшість робіт, які не подобались мистцеві, замальовувались новими творами або були дописані в інший час. Таким чином, О. Коденко демонстрував своєрідний «колообіг» творчості, як і життя всесвіту. Тому певна частина ранніх полотен 1960–1990-х років сьогодні вже не існує в первозданному вигляді. Твори цього періоду свідчать про подальший розвиток мистецьких тенденцій, започаткованих у 1990-х роках, зі значним ускладненням абстрактних форм та впровадженням новаторських художніх прийомів у сакральному контексті.

Тема художника-спостерігача є однією з ключових ідей творчості О. Коденка, вона ніби є навіянням східної філософії, але замість знайомої нам природи на перше місце виходить духовний вимір. Пізнання безкінечного розвиває не тільки образ Чарлі, а й мотив човника, який також нерідко можна зустріти в творах мистця. Композиції творів «Кримська піраміда» 2014 року, «Планета дитинства» 2014 року та «Крістал Антлантиди» 2015 року, «Це не сон» 2018 рік (рис. 3) є схожими за блакитно-білою палітрою та розвивають подібні між собою геометричні форми, які розгортаються на морському пейзажі з маленьким суд-

Рис. 3. Це не сон. 2018 р.

ном. Мотив корабля в творчості О. Коденка досліджувала О. В'ячеславова, яка аналізує його наступним чином: «Вкрай важливим мистцеві засвідчити свій духовний досвід «прозорості» ієрархій буття. Інколи йому вистачає будь-якого найменшого знаку – носія духовного сенсу, щоб вказати на проявлення абсолютного в обмеженому «тут і тепер». До таких дороговказів належить зображення човна із стовпчиком-причалом здатним перетворюватись на посох чи запалену свічку або множитися низкою верстових стовпів при дорозі. Усі вони є відзнаками шляху до стану духовної досконалості» [2, с. 38–39]. Масштаб галєри завжди є маленьким та знаходиться десь далеко від глядача; спокійний космічний пейзаж, що нагадує море втілює спокій та умиротворення. Відстороненість автора в даному мотиві є певною репрезентацією медитативної мандрівки, в якій був сам митець.

Художні мотиви, які розвиває в своєму живописі Олександр Коденко, повторюються у різні періоди його життя. Таким чином, художник переосмислює свої творчі сюжети та надає їм нове стилістичне втілення. Так, митець розвивав мотив квітки – спочатку у вигляді геометричного символу з сакральної геометрії (Квітки життя), пізніше образ квітки став більш стилізованим. Художник втілює цей образ на фоні складних абстрактних композицій в полотнах «Матриця. Початок» 2016 року, «Квітка з Сіріуса «Б» 2017 року, «Квітка з Сіріуса «А» 2018 року та ін. Техніка та стиль написання в цих картинах подібна,

але вирізняється моделюванням форм та композицією. Світла за кольором квітка, написана декількома чіткими рухами пензля, якій після себе залишив фактурний слід. Визначається гра з рельєфністю живописної поверхні, де-не-де з використанням мастихіну. Квітка несе ознаку сакрального підтексту та є символом життєвої енергії. Наприклад, в полотні «Квітка з Сіріуса «Б» 2017 року (рис. 4) митець зображує в центрі світло-блакитної композиції квітку. Небесне тло роботи демонструє гру фарбової текстури, що створює ефект природнього походження. В композиції ховаються символи, які модельовані лише за допомогою текстури ліній – коло, яке є символом циклічності життя, та квадрат, як символ впорядкованості і досконалості форм.

Упродовж всього життя художник постійно знаходиться у пошуку, його доробок відрізняється своєю аморфністю. Разом з мистцем змінювались і його твори. Полотна останніх років «Фіолетовий Кристал» 2016 р., «Тропою великих Дзеркал» 2014 р., «В пошуках нульового простору» 2018 р., «Квадратура Безкінечного кола» 2018 р. відрізняються складністю художніх форм, навантаженістю формотворчими засобами, активнішим використанням сакральної геометрії та впровадження нумерології в свої роботи. О. Коденко продовжував експерименти з формою в полотні «В пошуку нульового простору» 2018 р. (рис. 5).

Рис. 4. Квітка з Сіріуса «Б». 2017 р.

Рис. 5. В пошуку нульового простору. 2018 р.

Абстрактне полотно демонструє навантаження композиції геометричними фігурами та лініями, які перекреслюють одне одного. Митець також зобразив силует святого, його фігура впізнається за допомогою півкола, що нагадує німб та руки у позі молитви. Художник вже не зображував рис обличчя та не деталізував форми, образи 2000-х років більш узагальнені або абстрактні. Більш суттєвий акцент живописець робив на нефігуративне тло, яке стало завантаженим знаками та символами з сакральної геометрії, лініями, нумерологією.

Живопис О. Коденка пропонує велику кількість сюжетів, мотивів та образів у різному технічному та стилістичному виконанні. Художник розвив низку образів таких, як: янгола, Святого Граалю, ковчегу, Ісуса Христа, святих, риби, kota-мандрівника Чарлі, квітки та квітки життя, свічки, пташки та ін. Митець не об'єднував свої твори у серії, але спостерігається певна закономірність у сюжетах

(наприклад, полотна медитативної мандрівки на Сіріус «А» та «Б»), роботи умовно були виділені у серії в статті задля перегляду еволюції образно-стилістичної манери живопису автора з 1990-х років по 2017 рік.

Висновки. У процесі дослідження встановлено, що зміни в образній системі живопису Олександра Коденка належали до початку 1990-х років та були глибоко пов'язані з його зацікавленням трансцендентальними практиками та філософією Далекого Сходу. Перші відомі абстрактні полотна свідчать про використання художником фігуративних символічних образів, які постійно змінювалися та еволюціонували протягом його життя. Роботи, які були предметом дослідження даної статті, були вибрані з метою розкриття розвитку технічно-стилістичної мови живопису О. Коденка. Аналіз показав, що у своїх полотнах митець розвивав різноманітні художні образи, які спочатку мали реалістичний характер, а з часом ставали більш абстрактними. Дане явище пояснюється бажанням митця передати символічність живописних форм, завдяки чому твори художника сприймаються на рівні багатозначного символізму. Інтерпретація сюжетів та образів дозволяє прослідкувати живописно-технічні рішення художника, розшифрувати авторській підтекст, що розширює межі мистецтвознавчого аналізу. Синтез різноманітних засобів виразності посприяв збагаченню кордонів мистецького дослідження задля репрезентації світу неприродних форм. Данні пошуки посприяли створенню авторських мотивів, які стали характерними для робіт художника.

Література:

1. Борщенко Л. Образотворче мистецтво Луганщини: збірка матеріалів. Луганськ : Світлиця. 1999, Вип. 1. 180 с.
2. В'ячеславова О. Жити в просторі, відкритому до неба. Поетика композиції О. Коденка. К: Образотворче мистецтво. 2003, №. 3. С. 38–40.
3. В'ячеславова О. Естетика міфу в сучасному образотворчому мистецтві України : дис. канд. філос. наук. : 09.00.08 Луганськ: 2007. 197 с.
4. В'ячеславова О. Коденко Олександр Іванович. Енциклопедія сучасної України. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=7502
5. Маричевський М. Камінний цвіт Луганської землі: Луганській організації НСХУ 45 років. Київ: Образотворче мистецтво, 2002. С. 38–39.
6. Твори художників Луганщини: з колекції Луганського обласного художнього музею. Луганськ: В. Г. Ільков, 2008. 100 с.

References:

1. Borshchenko, L. (1999) *Obrazotvorche mystetstvo Luhanshchyny* [Fine arts of Luhansk region]: zbirka materialiv. Luhansk : Svitlytsia, Vypusk. 1. 180 [in Ukrainian].
2. Viacheslavova, O. (2003) *Zhyty v prostori, vidkrytomu do neba. Poetyka kompozytsii O.Kodenka*. [To live in a space open to the sky. The poetics of O. Kodenko's composition]. Kyiv: *Obrazotvorche mystetstvo*, № 3. 38–40. [in Ukrainian].
3. Viacheslavova, O. (2007) *Estetyka mifu v suchasnomu obrazotvorchomu mystetstvi Ukrainy* [The Aesthetics of Myth in Contemporary Fine Arts of Ukraine]: dysertatsiia kandydata filosofofskykh nauk. Luhansk, 197 [in Ukrainian].
4. Viacheslavova, O. *Kodenko Oleksandr Ivanovych*. [Oleksandr Kodenko] *Entsyklopediia suchasnoi Ukrainy* Retrieved from http://esu.com.ua/search_articles.php?id=7502 [in Ukrainian].
5. Marychevskiy, M. (2002) *Kaminnyi tsvit Luhanskoï zemli* [The stone color of Luhansk land] : *Luhanskii orhanizatsii NSKhU 45 rokiv*. Kyiv: *Obrazotvorche mystetstvo*, 38–39 [in Ukrainian].
6. *Tvory khudozhnykiv Luhanshchyny: z koleksii Luhanskoho oblasnoho khudozhnoho muzeiu (2008)* [Works by artists of Luhansk region: from the collection of the Luhansk Regional Art Museum]. Luhansk: V. H. Ilkov. 100 [in Ukrainian].